Laimutė Valatkienė

ŠATRIJOS KALNO PIETINĖS PAŠLAITĖS TYRINĖJIMAI

Šatrijos kalnas yra Telšių rajone, 4 km į PR nuo Luokės. Nei kalnas, nei jo papėdė iki 1984 m. nuosekliau nebuvo tirti, nors keletą kartų buvo žvalgyta. 1948 ir 1964 m. žvalgė MAII, o 1968 m.- MMT. 1973 m. prof. Č. Kudaba tyrė kalno geologines ypatybes. Jo viršuje buvo iškasta perkasėlė, kuri papildė ir archeologines žinias apie Šatriją. Aptiktas 70 cm storio kultūrinis sluoksnis, rasta lipdytos ir žiestos keramikos.

Pastarajame dešimtmetyje pavieniai radiniai - puodų šukės, dirbiniai iš molio, geležies, šlako ir tinko gabalėliai iš kalno pašlaitės vis dažniau ėmė patekti į Telšių kraštotyros muziejų. O 1983 m. vėlų rudenį gauta ir žalvarinė pasaginė segė.

1984 m. ankstyvą pavasarį Telšių kraštotyros muziejus Šatrijos P papėdėje atliko žvalgomuosius tyrinėjimus. Ištirtas 4 m^2 šurfas. Tyrimai patvirtino spėjimus, kad čia būta stambios senovinės gyvenvietės. Tą pačią vasarą muziejus gyvenvietėje ištyrė 80 m^2 plotą. Aptiktas 90 cm storio kultūrinis sluoksnis.

Apatinysis sluoksnio horizontas - 25-40 cm storio. Jo viršutinės dalies žemė tamsi, su degėsiais. Jame labai gausu tokių pat dėmių, plūkto molio plotelių, akmenų, kurių dauguma skaldytų, sudėtų į grindinėlius, ar pavienių. Aptikti 4 atviri iš molio plūkti židiniai. Jie buvo ne vienodame gylyje (60-80 cm nuo žemės paviršiaus), apie 15-30 cm gylio dubens arba netaisyklingo ovalo formos duobutėse, iškastose kultūriniame sluoksnyje. Židinio dugne ir kraštuose molyje buvo vidutinių ir mažesnių akmenų. Apatinėje šio horizonto dalyje gausiai aptikta radinių iš metalų, molio, kaulo, akmens. Žemiau šio horizonto, šviesioje smėlingoje žemėje pastebėta nemaža dėmių - stulpaviečių. Pastatų planai, dydžiai neatseikti.

Vidurinio horizonto (30-50 cm gylis) storis 20 cm. Jis visas vienodas tamsios spalvos. Ryškesni ugniaviečių pėdsakai pastebėti tik perkasos SR dalyje. Rasta metalo, akmens dirbinių, įvairios keramikos, kaulų, metalo lydymo atliekų, tinko.

Viršutinis horizontas (0-30 cm gylis) smarkiai apardytas ilgą laiką ariant, juodas, riebus, anglingas. Jame rasta dirbinių iš metalų, akmens, molio, yra metalurgijos ir molio apkrato liekanų, kiek gyvulių kaulų.

Keramika sudaro didžiausią radinių dalį - 1466 vnt. Puodai buvę plokščiais dugnais, stačiais ir profiliuotais kakleliais. Kai kurie buvo puošti gnaibymu, pirštų įspaudais, daug mažiau rasta puodų, puoštų duobutėmis. Didelė puodų dalis buvusi neornamentuota - grublėtu, kruopėtu, lygiu paviršiumi. Atskirą grupę sudarė juodos daugiau ar mažiau gludintu paviršiumi keramikos šukės. Iš metalų, molio, kaulo, akmens iš viso susirinkti 49 daikteliai.

Namų apyvokos įrankių būta įvairių. Daugiausia tai išmesti, nebetinkami naudojimui daiktai ar jų fragmentai: peilis, akmeniniai versptukai, geležinės ir kaulinė yla, du Djakovo tipo svoreliai, svarstyklių dalis ir pan. Atskirai minėtini rastieji akmeniniai galąstuvai, viršutiniai grūdų trinamieji akmenys, Rasta ir papuošalų: apyrankių, grandinėlių, segių, žalvarinių smeigtukų fragmentų, geležinių lazdelinių smeigtukų.

Gausu gyvulių kaulų. Greta naminių gyvulių kaulų, rasti stambaus žvėries rago fragmentai, šerno iltis su pragręžta skylute. Kokie buvo auginti gyvuliai ir medžioti žvėrys - tiksliau pasakyti sunku, nes kaulai dar neištirti.

Visame kultūriniame sluoksnyje gausu geležies šlako.

Beveik visame kultūriniame sluoksnyje, išskyrus trečio horizonto apatinę dalį, rasta įvairaus laikotarpio radinių: nuo m.e. pirmųjų amžių iki m.e. II tūkstantmečio vidurio. Tai gali būti paaiškinama tuo,

kad ilgą laiką kito reljefas: ilgaamžė žmonių veikla ir kalno šlaito slinkimas sumaišė kultūrinius sluoksnius.